

INGEN
UNG
UTAN
JOBB

1 MAJ 2014

VÅR IDEOLOGI

EN DEL AV SOCIALDEMOKRATERNAS
MEDLEMSUTBILDNING

Det här studiematerialet är på lätt svenska.

Socialdemokraterna

Innehåll

- 3 Förord
- 4 Kort introduktion

Träff 1: Socialdemokraternas värderingar

5

- 5 Allas lika värde och demokrati
- 10 Marknadsvärde och människovärde
- 13 Frihet, jämlikhet och solidaritet
- 14 Frihet
- 25 Jämlikhet
- 29 Solidaritet
- 33 Frihet, jämlikhet och solidaritet hänger ihop
- 34 Diskussionsfrågor till träff 1

Träff 2: Maktstrukturer i samhället

35

- 38 Om den ekonomiska makten
- 47 Om den sociala makten
- 51 Om den politiska makten
- 55 Diskussionsfrågor till träff 2

Träff 3: Socialdemokraternas strategier

56

- 56 Reformism
- 60 Socialdemokratiska idétraditioner
- 63 Välfärdssamhällets ideologi
- 66 Socialdemokratiska strategier vid kris
- 68 Diskussionsfrågor till träff 3

Studiehandledning och tips till cirkelledaren

70

- 75 Tips på litteratur
- 76 Böcker

Socialdemokraterna och ABF har tillsammans skrivit detta studiematerial. Du får sprida materialet fritt. Du kan ladda ner studiematerialet från <https://socialdemokraterna.abf.se> Där kan du också läsa mer om vårt studiearbete.

Förord

Samhället förändras hela tiden. Därför är de värderingar som Socialdemokraterna har extra viktiga.

Socialdemokraterna är en folkrörelse. Det betyder att många ska vara med och utveckla våra idéer och vår politik.

Det här studiematerialet är för både nya och gamla medlemmar som vill lära sig mer om vår ideologi. Materialet hjälper er att tillsammans diskutera de värderingar som är grunden för vår politik och för utvecklingen av vår organisation.

Lycka till i studiearbetet!

Lena Rådström Baastad
Partisekreterare

Tomas Eneroth
Studieansvarig i partistyrelsen

Kort introduktion

Sist i materialet finns mer information om hur ni kan arbeta i en studiecirkel. Där finns också tips till ledaren för studiecirkeln.

Tre träffar

Studiematerialet om Socialdemokraternas ideologi har tre delar. Varje del är lagom för en träff i studiecirkeln.

Varje del har ett tema:

1. Socialdemokratins grundläggande värderingar.
2. Maktanalys: Hur makt påverkar klass, kön och annat i våra liv.
3. Strategier: Hur vi kan använda värderingar och maktanalys för att skapa en politik som förändrar samhället.

I slutet av varje del finns frågor som ni kan diskutera. Ni kan också diskutera egna frågor.

Tips

Studiematerialet handlar om Socialdemokraternas ideologi i dag. Men det är bra att också titta på frågor som är aktuella i media. Läs också artiklar och rapporter från Arbetarrörelsens Tankesmedja eller Socialdemokraternas tidskrift Tiden.

Om du vill läsa mer om socialdemokratisk ideologi finns tips längst bak i materialet. Men de böckerna är inte på lätt svenska.

På <https://socialdemokraterna.abf.se/> finns också studiematerialen ”Vår historia” och ”Vår organisation”.

1.

Socialdemokratis värderingar

Allas lika värde och demokrati

Alla har samma värde

För Socialdemokraterna har alla människor lika värde. Det spelar ingen roll vem du är eller varifrån du kommer.

Vårt mål är ett samhälle utan klasskillnader och patriarkat. Det är ett samhälle där det inte finns rasism, homofobi eller transfobi. Vi vill ha ett samhälle utan fördomar och diskriminering.

Varje människa är unik och alla har rätt att bli respekterade. Ingen har rätt att döma någon annan för vem hen är. Det är viktiga principer för ett demokratiskt samhälle.

Vi socialdemokrater accepterar inte diskriminering. Ingen ska bli diskriminerad på grund av kön, ålder, funktionsnedsättning, etnisk bakgrund, religion, sexualitet eller något annat. Därför tycker vi att all rasism, främlingsfientlighet, förtryck av kvinnor eller hets mot hbtq-personer måste stoppas.

Det ska inte finnas någon diskriminering på arbetsplatsen, i skolan, hemma, på fritiden eller någon annanstans.

Demokrati

Allas lika värde är grunden för en demokrati.

I en demokrati ska rätten att rösta vara allmän och lika för alla. I en demokrati styr folket. Alla ska ha rätt att få säga sin åsikt. Alla ska också ha rätt att vara med i en organisation, till exempel i ett politiskt parti eller en fackförening.

Dessa rättigheter är grunden för socialdemokratien.

Det var socialdemokraterna och liberaler som tillsammans arbetade för demokrati i Sverige i början av 1900-talet. I dag tycker nästan alla människor och partier i Sverige att demokratin är viktig och att vårt samhälle ska vara demokratiskt.

Det vi inte är överens om är hur stor demokratin ska vara och vad demokratin ska innehålla.

Under 1900-talet har fler och fler länder blivit demokratiska och allt fler människor tror på demokratins värderingar.

Men vi måste vara uppmärksamma. Det finns de som säger i dag att alla människor inte är lika mycket värda. Eller att de som har mycket pengar ska få påverka mer i samhället än andra.

Därför måste vi alltid försvara de demokratiska värderingarna och aldrig kompromissa om dem. Vi måste också kunna argumentera för det vi tror på.

Den svenska demokratin är byggd av folkrörelser, av människor som är med i olika organisationer. Det gör demokratin stark. Men utan starka folkrörelser blir demokratin svag.

Därför måste vi hela tiden arbeta för att ha kvar en stark demokrati i Sverige.

” Socialdemokratin vill låta demokratins ideal prägla hela samhället och människors inbördes förhållande. Medborgarnas gemensamma vilja, utvecklad i en fri och öppen debatt och uttalad i demokratiska val, är alltid överordnad andra maktanspråk och intressen.

Demokratin har därför företräde före marknaden. Genom demokratin bestämmer medborgarna vilka principer som ska styra samhällsutvecklingen och hur uppgifter och ansvar ska fördelas mellan det gemensamma och det enskilda, mellan det offentliga och marknaden. ”

Socialdemokraternas partiprogram 2013

” Jag är en demokratisk socialist med stolthet och med glädje. Jag blev det när jag for omkring i Indien och såg den fruktansvärda fattigdomen, fast en del var oerhört rika. När jag for runt och såg en på sätt och vis ännu mer förnedrande fattigdom i Förenta staterna. När jag som ung kom öga mot öga med kommunismens ofrihet och förtryck och människoförföljelse i kommuniststaterna. När jag kom till nazisternas koncentrationsläger och såg dödslistorna på socialdemokrater och fackföreningsmän.

Jag blev det när jag fick klart för mig att det var socialdemokratin som bröt marken för demokratin i Sverige, när jag fick klart för mig att det var socialdemokratin som lyft landet ur fattigdom och arbetslöshet med 30-talets krispolitik. När jag själv fick vara med och arbeta för ATP och fick möta de privilegierades socialistkampanjer när vanliga löntagare ville trygga sin ålderdom för det var det ni höll på med då.

Jag blev det under många år av samarbete med Tage Erlander, då jag lärde mig vad demokrati och humanism är och med nära vänner som Willy Brandt, Bruno Kreisky och Tryggve Bratteli, som riskerade livet i kampen för människovärdet.

Men viktigare är att jag bestyrks i min övertygelse när jag ser ut i världen, när jag ser krigen och kapprustningen och massarbetslösheten och klyftorna mellan människorna.

Jag bestyrks i min övertygelse när jag i vårt eget land ser orättvisorna öka, arbetslösheten tillta, spekulation och fiffel gripa omkring sig. När jag ser in i den framtid de borgerliga tydligen har att erbjuda där löntagarna ska bli fattigare och de rika rikare, där den sociala tryggheten blir bräckligare och lyxbåtarna fler, där solidariteten blir svagare och egoismen starkare, där de starka kan ta för sig och de svaga får ta skeden i vacker hand.

Visst är jag demokratisk socialist. Jag är det med stolthet över vad denna demokratiska socialism har uträttat i vårt land, jag är det med glädje för jag vet att vi har viktiga arbetsuppgifter framför oss efter det borgerliga vanstyret. Och med tillförsikt, för nu vet människorna vad som händer med jobben och tryggheten och stabiliteten när högerkrafterna har ansvaret.

Jag är det på sätt och vis med ett roat leende för jag vet att den moderna svenska historien är full med värdefulla reformer som ni har skildrat som elak socialism men sedan slåss ni om att få äran av reformerna när människorna fått erfarenhet av vad den betyder.

Visst är jag demokratisk socialist; som Branting när han genomförde rösträtten; som Erlander när han byggde ut den sociala tryggheten och ATP. Det handlar om solidaritet och omtanke människor emellan.

”

Olof Palme, partiledardebatten 1982

Marknadsvärde och människovärde

De flesta i Sverige vill ha demokrati och tror på demokratin principer. Men synen på demokrati och mänskliga rättigheter skapar ändå politiska konflikter i vårt samhälle. Konflikterna handlar ofta om hur ägande och pengar ska påverka människors värde och makt.

Hur mycket ska den som äger ett företag få bestämma över de som arbetar i företaget? Hur mycket ska de anställda få bestämma över villkoren för sitt arbete? Hur mycket makt ska den som äger fastigheten ha över villkoren för de som bor i huset? Vad ska de som hyr lägenheterna få bestämma om?

Det blir ofta konflikt mellan rätten att äga och demokrati. Men om vi inte kan bestämma tillsammans om skatter på inkomst och förmögenhet och om regler för ägande, då är inte alla människor lika i värde.

Allas lika värde betyder att alla har lika rätt till liv, hälsa och bra liv. Rätten att äga får aldrig kränka andras rättigheter. Därför måste det finnas gränser för rätten att äga.

” Det svenska samhället är ännu icke det goda medborgarhemmet. Här råder visserligen en formell likhet, likheten i politiska rättigheter, men socialt består ännu klassamhället och ekonomiskt råder fåtalets diktatur. Olikheterna äro stundom skriande; medan några bo i palats betraktar många det som en lycka om de får bo kvar i sina kolonistugor även under den kalla vintern; medan en del leva i överflöd, gå många från dörr till dörr för att få en beta bröd, och den fattige ängslas för morgondagen, där sjukdom, arbetslöshet och annan olycka lurar.

Skall det svenska samhället bli det goda medborgarhemmet måste klasskillnaden avlägsnas, den sociala omsorgen utvecklas, en ekonomisk utjämning ske, de arbetande beredas andel även i det ekonomiska förvaltandet, demokratin genomföras och tillämpas även socialt och ekonomiskt.

”

Per Albin Hansson, folkhemstalet 1928

Det finns de som vill att marknaden ska styra allt i samhället. Vi vill att en stor del av produktionen ska styras av politiska beslut så att vanliga människor får del av resultatet.

Det är två helt olika sätt att se på samhällets roll och politikens roll. De olika sätten påverkar också vad som händer när människor har ett lågt förtroende för politikerna.

Ett lågt förtroende för politiker är inte ett problem för den som tycker att marknaden ska styra. De tycker att politiken ska göra så lite som möjligt.

Men för den som tycker att alla ska ha ett lika värde. Då är det viktigt att människor har ett högt förtroende för politiken och för demokratin.

För socialdemokratin är politiken den första byggstenen för att skapa ett demokratiskt samhälle. För att samhället ska vara demokratiskt måste demokratin också fungera socialt, kulturellt och ekonomiskt.

Frihet, jämlikhet och solidaritet

Orden frihet, jämlikhet och solidaritet finns ofta med i politiska debatter. Men hur orden tolkas beror på vilka värderingar personen har.

Vi ska nu jämföra hur socialdemokratin tolkar de här begreppen med vanliga borgerliga tolkningar.

Frihet

Alla säger nog att frihet är bra och att frihet är viktigt. Men vems frihet? Är det frihet för alla eller frihet för några få?

Vi socialdemokrater delar in begreppet frihet i negativa rättigheter och positiva rättigheter. De negativa rättigheterna är frihet från något. Det är till exempel att vara fri från andra människors förtryck.

De positiva rättigheterna är frihet till något. Det är att kunna tänka fritt och att få säga sina åsikter till exempel. Men det är också rätten att få leva ett bra liv, att ha mat och ett hem till exempel.

En person med nyliberala eller borgerliga värderingar har istället ofta fokus på att frihet är att äga något och att få bestämma över det hen äger. Då handlar frihet om att staten inte ska styra ägande.

De här olika sätten att se på frihet krockar lätt med varandra. Men det är politikens uppgift att ställa olika intressen mot varandra.

” Frihetens förverkligande för alla kräver ständiga avvägningar mellan olika individers och gruppers krav – men kan aldrig tåla kompromisser om grundläggande krav på politisk frihet och demokrati! ”

Ingvar Carlsson och Anne-Marie Lindgren,
”Vad är socialdemokrati?”

” Den som ska välja sida och därmed tar sin plats i striden, vill veta vari motsättningarna främst består. Han finner lättast svaret, om han vid varje punkt där friheten föres på tal, ställer frågan Frihet – för vem? [...]

Socialdemokratin har aldrig lagt fram ritningar till ett färdigt lyckorike. Den gör det lika lite nu. Men den vill samla största möjliga flertal bland folket för en ekonomisk politik som innebär att man prövar sig fram till bättre bärning och större likställighet med ständig hänsyn till den frihet, som inte är fåtalets, inte bara borgerlig frihet, utan den lika frihet för alla, som har sin grund i tron på ett för alla gemensamt människovärde.”

Ernst Wigforss, valskrift från 1948 ”Frihet – för vem?”

Foto: Joakim Kling

Våra friheter kan krocka

Din frihet och min frihet kan krocka med varandra i vardagen. Om jag gör det jag vill i min lägenhet kan det krocka med min grannes frihet. Mitt buller kanske gör det omöjligt för hen att bo kvar. Vems frihet är då viktigast? Är min frihet att välja det jag vill göra viktigare än grannens frihet att bo kvar?

För socialdemokratin är friheten för den svagaste personen viktigast. Vi vill skydda de som har svårast att själva få sin rätt respekterad. Det kan till exempel vara en person inte har så mycket pengar. För dessa personer är regler om konsumentskydd viktiga.

Ett exempel där frihet och rättigheter krockar är om en fabriksägare vill göra utsläpp i en sjö. Utsläppet förstör vattnet så att människor inte längre kan bada i sjön.

I ett sådant fall är det oftare som vi socialdemokrater säger nej till fabriken ägare att bestämma över sin egendom än vad till exempel moderater gör.

Lagar och normer som minskar friheten

Individens frihet handlar om att få bestämma över sitt eget liv. Men det är en balans mellan hur du själv vill leva och de lagar och normer som styr våra liv. Balansen handlar om hur mycket risker som varje människa ska få ta och hur mycket samhället ska påverka vad vi får och inte får göra.

Hastighetsbegränsningen, alltså hur fort vi får köra på våra vägar, är ett sådant exempel. Du kan säga att du själv vet hur fort du kan köra din bil. Men samtidigt vet vi att det blir fler olyckor och svårare olyckor när hastigheten är hög. Det är farligare både för den som kör och för alla andra i trafiken.

De flesta av oss tycker nog att det är viktigt med regler för hastigheten, även om det minskar vår frihet.

Det kan vara svårare att hitta argument för att alla måste använda bilbälte. Där finns också erfarenhet att om du använder bilbälte är risken mindre att du blir skadad eller dödad i en trafikolycka.

Men har staten rätt att minska individens frihet att köra bil utan bilbälte? Staten kan med lagar och regler öka kunskapen om vad som är ett bra sätt att göra. Det finns också ekonomiska argument. Den som skadas behöver sjukvård. Sjukvården betalas med våra gemensamma resurser.

På samma sätt brukar den svenska politiken om alkohol skapa debatt. Måste majoriteten av befolkningen följa regler som finns bara för att några individer inte kan kontrollera hur mycket de dricker?

Hittills har solidariteten med de svagaste varit viktigast. Vi har kunskap att det blir mer skador om priset på alkohol är lägre och om det går att köpa alkohol var som helst, när som helst. Det har styrt Sveriges politik om alkohol och att vi har Systembolaget. De flesta i vårt land tycker att den politiken är bra.

Det finns delar av borgerligheten som vill att individen ska bestämma mer över sitt liv. Det handlar då om negativ frihet, alltså frihet från statliga lagar och regler.

Men det finns också många konservativa i den politiska högern som vill bestämma vilka sociala normer som människor ska följa. Sociala normer är det rätta och naturliga sättet att leva. Den som på något sätt inte lever normen är avvikande. Hen är onormal och gör fel.

Det kan vara intolerans mot homosexuella, bisexuella och transpersoner till exempel. Det kan också handla om att samhället måste värna familjen. Kärnfamiljen är det viktigaste. Därför blir det svårare för den som har barn och behöver lämna en relation som är destruktiv.

Skatt – ett hinder eller möjlighet för frihet?

Vi socialdemokrater säger att skatter är ett sätt att göra friheten större för många människor.

Skatter är ett smart och rättvist sätt att öka alla människors frihet att leva på det sätt vi själva vill. Om vi finansierar olika verksamheter med skatter kan alla få samma möjlighet till utbildning, vård och service och trygghet. Det ökar människors frihet.

Högern säger istället att skatter minskar individens frihet. För högern är låga skatter ett självändamål. Det betyder att det är viktigare att skatten är låg än vad vi kan använda skatterna till i samhället.

Men de som tjänar mest på sänkta skatter är de som redan har mycket pengar. Det är de människor som behöver minst stöd från samhället. De som inte behöver stöd av socialförsäkringen, försörjningsstöd eller liknande.

Den som tjänar mycket får mer pengar kvar om skatterna sänks. De får mer pengar att använda till semesterresor och nya bilar. Men den som har en låg inkomst får det svårare när alla tjänster i välfärden måste finansieras privat och inte med skatter, sjukvården till exempel. Det skulle bli mindre frihet för den som inte har mycket pengar. Alla skulle inte ha råd med den sjukvård som de behöver.

För de flesta betyder sjukvård som är finansierad med våra skatter trygghet. Det är en trygghet som gör vår frihet större. Du vet att du kan välja hur du vill använda dina sparade pengar. Du måste inte spara dem för att betala sjukvård om du skulle bli sjuk.

Socialdemokratin tycker därför att höga skatter ska användas för att finansiera vår välfärd. Det ökar tryggheten för alla människor och det ökar friheten.

Frihet och valmöjligheter

Vi socialdemokrater tycker att det är viktigt att alla människor har frihet att välja vad de vill göra i livet och hur de vill leva. Men det måste också vara möjligt att göra valen på riktigt. Valen ska inte finnas bara i teorin.

Högern säger att individens välfärd inte påverkar friheten. Frihet är att tänka fritt och att ingen stat ska bestämma över det. Friheten är alltså lika stor både för rik och för fattig. Detta tycker vi inte stämmer eftersom högern så ofta säger att det är de rikas frihet som minskar när skatterna är höga.

För att ha frihet måste det finnas möjligheter att göra olika val. En fattig tiggare i Calcutta har rösträtt, men rösträtten gör inte hens liv bättre. Det är först när alla grundläggande behov är tillfredsställda som du kan vara fri. Den som har mat och ett hem, som kan utbilda sig, få sjukvård och är trygg med att bli gammal, den personen kan ha glädje av sin frihet.

Därför säger vi socialdemokrater att verklig frihet kräver möjligheter att använda friheten. Det finns ingen mening med frihet om den inte kan användas. Frihet och möjligheter hör därför ihop.

En viktig del av riktig frihet är rätten att ha ett arbete som är meningsfullt. Rätten till arbete ska vara allas rätt att tillfredsställa sina individuella behov och gemensamma behov. Det är också rätten att få vara med i ett socialt sammanhang, att få vara med i en grupp. Varje människa ska respekteras för sitt arbete. Varje människa ska också känna att arbetet är tryggt för hens liv och hälsa.

Individuell frihet och kollektiv frihet

Den individuella friheten är det viktigaste för högern. Högern säger att kollektivet är ett hot mot den enskildes frihet.

För socialdemokratin är friheten att tillsammans ha inflytande, att tillsammans driva verksamhet och fatta beslut, lika viktig. Individen ska ha stor frihet men kollektivet måste också ha friheten att bestämma olika saker.

Det här är en stor skillnad mellan högern och socialdemokratin. Därför tycker vi olika om hur viktig demokratin är och var demokratin är viktig.

Några exempel:

- Högern säger att enskilda människor, familjen och företagen ska fatta beslut om ekonomin till så stor del som möjligt.
- Vi säger att de politiska församlingarna måste fatta beslut om det som är gemensamt för oss alla.

- Högern vill att marknaden ska fördela resultatet av produktionen.
- Vi vill att marknaden ska vara reglerad så att resultatet av produktionen blir mer rättvist fördelat.
- Högern vill att villkoren på arbetsmarknaden ska vara en fråga mellan arbetsgivaren och den enskilda arbetstagaren.
- Vi tycker att det är viktigt att de fackliga organisationerna kan påverka situationen för arbetstagarna.

Det är mycket viktigt för oss att löntagare har möjlighet att vara med i facket. Det har alltid varit självklart för oss att löntagarnas frihet också betyder att tillsammans och gemensamt påverka sin arbetsituation.

Det kan i vissa fall minska enskilda individers frihet att driva sina egna krav och minska möjligheten att få egna avtal med arbetsgivaren.

Men för socialdemokratin är friheten att gå samman och gemensamt se till sina intressen lika viktig som för individen att själv fatta beslut.

Många beskriver USA som frihetens land. Där är den enskilda individens frihet viktigast. Därför har USA många regler för de fackliga organisationerna och hur de får arbeta. De enskilda arbetstagarna får bara vara med i facket om de följer reglerna.

Reglerna är del av de amerikanska arbetsmarknadslagarna. Reglerna bestämmer till exempel i vilka situationer som de fackliga organisationerna får teckna kollektivavtal. Minst hälften av alla löntagare måste stå bakom avtalet vid en omröstning. Om resultatet inte bli så får inte den fackliga verksamheten fortsätta i företaget.

I Sverige har vi istället lagar och regler som säger att fackliga organisationer får förhandla för fler än medlemmarna utan omröstning. Det gör det lättare att få bra överenskommelser. På så sätt ökar kollektivet friheten för individen.

” ...fackföreningsrörelsen är den viktigaste demokratiska rörelsen som finns. Jag ser fackföreningsrörelsen som det sista hoppet i världen. ”

Tomas Bolme, före detta ordförande för Teaterförbundet

Foto: Anders Löwdin

Jämlikhet

Jämlikhet betyder att alla har frihet. Men för att alla ska ha frihet måste alla människors resurser vara lika viktiga och alla måste ha chans att utvecklas. Produktionsresultatet måste också vara jämlikt fördelat.

Jämlikhet är inte samma som likhet. Jämlikhet betyder att vi respekterar varandras rätt att vara olika, men att vi alla är lika mycket värda. Jämlikhet ska finnas tillsammans med friheten att säga våra åsikter och att leva våra liv på de sätt vi vill.

Jämlikhet är att ta bort skillnaderna mellan olika människors möjligheter till bra liv. Jämlikhet är att få mer lika inkomster för att alla ska kunna nå sina drömmar.

Socialdemokrater använder ofta ordet rättvisa. För oss handlar rättvisa om jämlikhet.

Räcker det med en jämlik chans?

Liberaler säger också att de är för jämlikhet. Men det finns en stor skillnad mellan den jämlikhet som liberalerna vill ha och den jämlikhet som vi socialdemokrater arbetar för.

Ska det räcka med en jämlik start på livet eller ska det vara jämlikhet under hela livet?

Liberalerna säger att starten på livet ska vara jämlik. Alla ska ha samma möjlighet att nå sina drömmar. Men det är sedan den enskilda människans ansvar att nå drömmen. Hur det lyckas beror på människans förmåga, ambition och tur. Det ska samhället inte lägga sig i eftersom vi kan inte ändra hur livet utvecklas.

Men har alla samma chans i början av livet? Var vi växer upp och vilka föräldrar vi har påverkar våra möjligheter. Om alla ska ha samma chans från början måste också alla föräldrar ha ungefär samma ekonomiska förutsättningar.

Motivation för att studera, hur bra det går i skolan och valet av yrke påverkas av den familj där vi växer upp. Vi påverkas av vilken klass i samhället familjen tillhör. Klassen påverkar barnets självförtroende, kunskaper och läsvanor till exempel. Det påverkar möjligheterna för resten av livet.

För att vi ska ha jämlika möjligheter måste samhället vara jämlikt och resultatet från produktion måste delas rättvist.

Socialdemokraterna säger att det är inte bara i början av livet som möjligheterna ska vara jämlika. Möjligheterna att utvecklas under hela livet måste också vara jämlika.

Vi kan aldrig acceptera att någon inte får vara med i samhällets gemenskap. Det finns många orsaker till varför det kan bli fel i livet för en person. Men välfärden ska vara för alla, inte bara för några få.

Det är viktigt att de ekonomiska skillnaderna mellan människor i samhället inte blir för stora. Ett samhälle med stora skillnader är svårare att hålla ihop. Människor känner mindre solidaritet med varandra. Det skapar motsättningar och oro. Det minskar också effektiviteten.

Därför ska tillväxten, alltså resultatet från produktionen, vara jämnt delat mellan alla människor.

Jämlikhet och effektivitet

Våra motståndare säger att jämlikheten hindrar samhället att använda resurserna effektivt. Jämlikhet hindrar kreativitet, säger de.

Men forskningen visar att det inte är så. Länder med hög jämlikhet har både en god ekonomisk utveckling och en god social utveckling. När resurserna är rättvist delade mår alla människor bättre. Produktionen blir då bättre.

Det finns mycket forskning och flera böcker om jämlikhet och ekonomi. Till exempel boken *Jämlikhetsanden*, av Kate Pickett och Richard Wilkinson.

Behålla det du har eller få det du behöver?

Nästan alla vill att samhället ska vara rättvist. Men betyder rättvisa samma sak för alla?

Det går att säga att det är rättvist att den som redan har pengar ska få ha kvar alla sina pengar. Det är mest rättvist om alla får ha kvar det de redan har. Den som jobbar hårt ska få mer.

De som tycker så vill inte att vi ska betala skatter till stat och kommun. För dem är rättvisa något som visar hur mycket en person får i lön och det är vad personen är värd. Direktörer som har mycket hög lön har ett större värde för samhället än arbetaren med låg lön. Det är därför

inte rätt att ta pengar från de som har mycket att ge till dem som har lite.

Ett annat sätt att tänka om rättvisa är att lönen inte visar vad en människa är värd för samhället. Alla är lika viktiga även om lönerna är olika. Direktören gör inte mer för samhället än arbetaren. Därför är det mer rättvist att dela resultatet från produktionen mer jämnt. De som har en hög lön ska vara med och betala en större del av vår välfärd så att alla kan få det de behöver.

Vi kallar det för fördelnings-rättvisa.

Foto: Björn Nordqvist

Solidaritet

För oss socialdemokrater är solidaritet ansvar och medkänsla. Solidaritet är ett förtroende mellan människor som vi alla tjänar på.

Solidaritet som välgörenhet

För många kan solidaritet vara att ge pengar till organisationer som hjälper människor i krig och svält. Det kallas välgörenhet.

Men välgörenhet kan aldrig bygga ett solidariskt samhälle. I välgörenhet är det den som ger som är i fokus. Det är den som ger som bestämmer vad hen vill ge och till vem. Ingen människa i vårt samhälle ska vara beroende av välgörenhet.

I ett solidariskt samhälle är det rättigheterna som är i fokus. Samhället ska ha ett skydd för alla människor. Skyddet ska vara demokratiskt beslutat och vara för alla. En pensionär som har rätt till pension och till omsorg har större frihet än en pensionär som är beroende av välgörenhet från släktingar och vänner.

Solidaritet för eget intresse

Det finns också ett eget intresse för solidaritet i facket och i vår gemensamma välfärd. Om vi kan arbeta tillsammans för bra villkor i arbetet och bra social trygghet, då blir det bättre för varje person.

Ett exempel på detta är de fackliga organisationernas arbete med att höja de lägsta lönerna.

Samarbetet för utveckling i andra länder och en solidarisk flyktingpolitik är också exempel på detta. Vi är med och skapar en tryggare värld om vi är solidariska mot människor i andra länder. Det är bra för alla, utom kanske de som producerar vapen.

” Vi har inte ärvt jorden av våra förfäder,
vi har lånat den av våra barn. ”

Indianhövdingen Seattle

Solidaritet med framtidens generationer

Varje generation ansvarar för naturens resurser så att de finns kvar för nästa generation och framtidens generationer. Så tänker många olika kulturer på jorden.

Tidigare tänkte vi mest att solidaritet med nästa generation är att höja den ekonomiska standarden. Idag handlar solidaritet mer om att rädda jordens klimat och resurser för framtida generationer.

Vi vet i dag att jordens ekosystem är känsliga. Vi förstör balansen i jorden när vi använder jordens resurser för mycket. Fossila bränslen som olja, kol och gas kommer inte att finnas i framtiden.

Vi vet också att när vi använder de fossila bränslena så ökar mängden koldioxid i atmosfären. Det påverkar vårt klimat negativt. Jorden blir varmare, haven stiger och vi får fler öknar. Det blir svårare att odla mat.

Vi vet allt detta. Men det är svårt att göra de förändringar som vi måste göra. De ekonomiska systemen vi har i dag måste förändras.

Ekologisk hållbarhet kräver stora gemensamma investeringar i ny energi och i bättre kollektivtrafik till exempel. Vi måste också ändra vårt sätt att konsumera. Vi måste använda mindre råvaror och mindre energi. De saker vi köper måste också hålla längre. Vi måste reparera saker som går sönder istället för att slänga dem.

Det ställer stora krav på oss människor att göra samhället mer hållbart. Vi måste kanske sluta köpa vissa saker och att sluta göra vissa aktiviteter.

Därför blir solidaritet mycket viktigt, solidaritet med människor i vårt land men också med människor i andra länder.

Vi måste också känna solidaritet med människorna som ska leva här i framtiden. Våra barn, barnbarn och barnbarnsbarn. De måste få en framtid.

Frihet, jämlikhet och solidaritet hänger ihop

Socialdemokratin är en frihetsrörelse. För att alla ska ha frihet måste samhället vara jämlikt. Vi måste därför vara solidariska.

Frihet och jämlikhet är alltså beroende av varandra. Jämlikhet är inte att alla ska vara på samma sätt. Det är lika rätt till frihet. När vi är jämlika är min frihet lika mycket värd som din frihet. Min frihet kan inte och får inte hindra din frihet.

Solidaritet och jämlikhet är på samma sätt beroende av varandra. Solidariteten hindrar inte personlig utveckling och personliga mål. Den gör att vi kan samarbeta och vill samarbeta.

Solidariteten gör oss också starkare. Vi blir tryggare när vi vet att våra rättigheter respekteras.

På så sätt hänger de tre viktiga socialdemokratiska värderingarna frihet, jämlikhet och solidaritet ihop.

1. Varför är du socialdemokrat?
2. Gränsen mellan demokrati och rätten att äga är en tydlig konflikt i svensk politik. Var går den gränsen för dig? Hur mycket kan staten kontrollera ägandet?
3. Är det rätt att majoriteten bestämmer lagar som minskar minoritetens rättigheter, till exempel förbud mot böneutrop från minareter eller klädsel? Varför eller varför inte?
4. Partiprogrammet säger att socialdemokratin är en frihetsrörelse. Vad betyder frihetsrörelse för dig?
5. Vad är skillnaderna i tolkningen av ordet frihet mellan socialdemokraterna och de borgerliga partierna?
6. Är rättvisa och jämlikhet samma sak?
7. Klimathoten gör att vi måste ändra vårt samhälle och vårt sätt att leva. Vad betyder det för vanliga människor? Vad kan vi socialdemokrater göra för att få människor att vilja ändra sättet att leva?
8. Måste en socialdemokrat alltid tycka som partiet tycker? Var går gränsen för vad jag kan tycka och inte tycka?

2.

Maktstrukturer i samhället

Vem har makt och vem har inte makt i samhället?

För oss socialdemokrater är makt att kontrollera samhällets resurser och att kontrollera hur vi delar resurserna. Grunden för detta är demokrati och jämlikhet. Därför ska alla dela makten i samhället.

En människas bakgrund ska inte bestämma hens möjlighet att vara med och påverka samhället. Demokratiska rättigheter kommer alltid före ekonomiska intressen. Vad dina föräldrar arbetar med, om du är född i Sverige eller utomlands eller vem du valt att leva med spelar ingen roll. Alla medborgare ska ha lika mycket makt.

En strukturell syn på makt

Varje människa kan inte fritt välja sin plats i samhället. Det är inte så enkelt.

Vad vi arbetar med, hur vi bor och hur länge vi lever beror delvis på strukturella faktorer. Strukturella faktorer är de ekonomiska, sociala och kulturella system vi har i samhället. Vi märker dem mest när vi bryter mot dem.

” Marknaden och vinstintresset är en del av det ekonomiska livet. Men ekonomiska intressen har aldrig rätt att sätta gränser för demokratin. Det är tvärtom alltid demokratin som har den överordnade rätten att ange villkor och ramar för ekonomin. ”

Socialdemokraternas partiprogram från 2013

Högerns syn på makt är att en person kan välja vilken makt hen vill ha. En person med dålig ekonomi kan välja ett jobb med högre lön och på så sätt öka sin makt.

De tror alltså att det är lätt för en ensam människa att bryta sig loss från strukturerna. Kvinnan kan ställa krav på jämställdhet. Invandraren kan lära sig språket och sen bli respekterad som alla andra. Men så är det inte i verkligheten.

Syftet med strukturerna är att några få personer tjänar på att behålla hierarkin i samhället. De vinner på att det finns rika och fattiga, att det finns de som har och de som inte har. När barn i fattiga familjer får en sämre utbildning kan överklassen ha kvar sin makt. När kvinnor måste göra det mesta hemarbetet lever strukturerna kvar.

Det finns alltså strukturer och mönster kvar i samhället. De gör att många människor från vissa grupper eller klasser har mindre makt över sina liv än andra.

Socialdemokratisk politik har i över hundra år byggt på idén att samhället blir bättre om makten delas mellan alla medborgare. Samhällen som inte är jämlika är otrygga och orättvisa. Vi vill bryta maktens strukturer med politiska beslut. Det var vårt mål för hundra år sedan. Det är vårt mål i dag.

I det här avsnittet ska vi titta på olika former av makt. Ekonomisk makt, social makt och politisk makt.

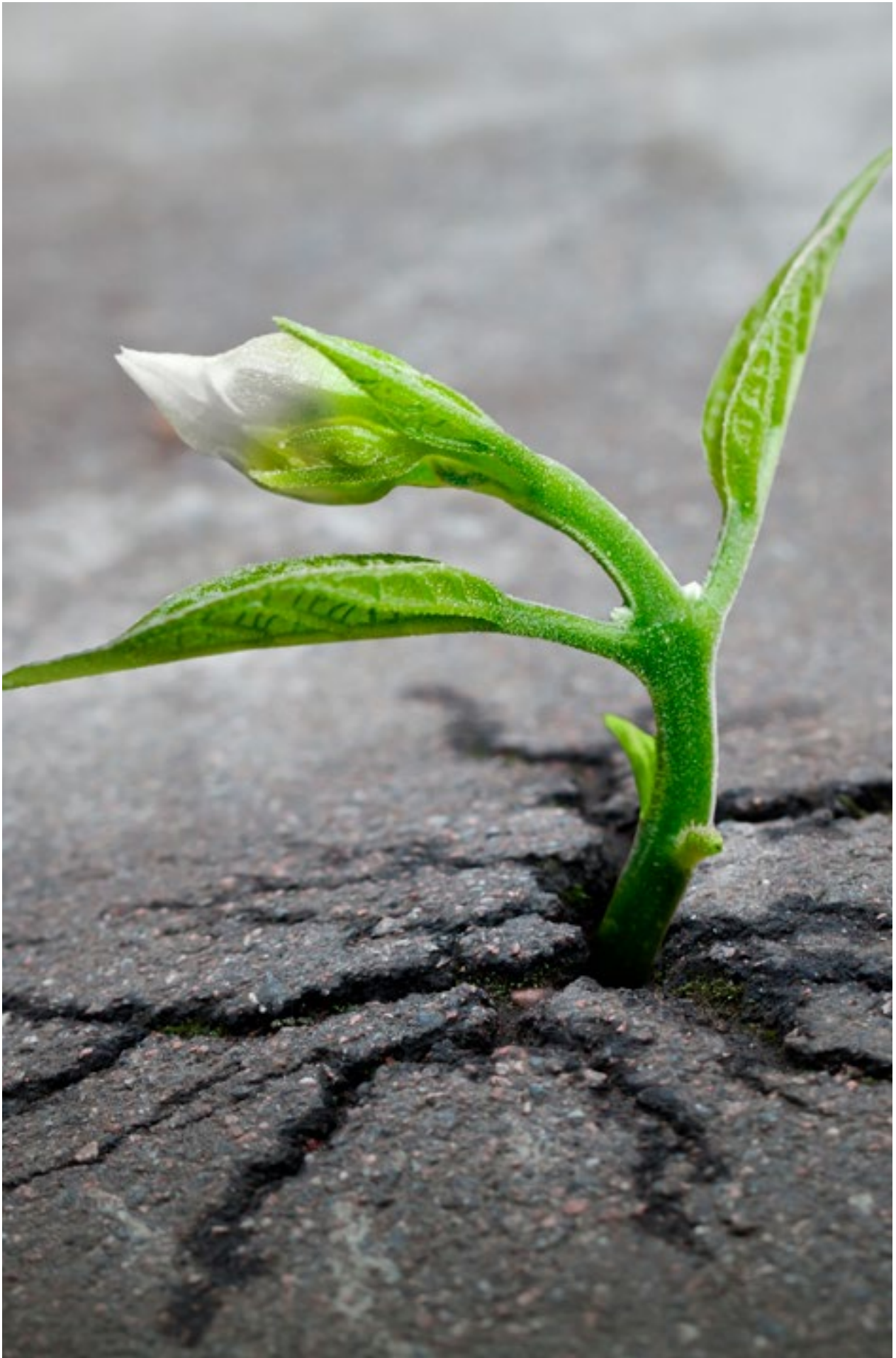

Foto: Riksbanken

Om den ekonomiska makten

Ekonomins makt är saker i vardagen som att äta sig mätt och vara trygg på jobbet. Det är också klass.

Alla i samhället har inte lika stor ekonomisk makt. Men det borde vara så. Alla människor har lika värde. Därför ska också den ekonomiska makten vara jämnt delad mellan alla. Då kan människor ha lika stor makt över sina egna liv.

Kapitalets makt, arbetets villkor och klass

Ekonomen Adam Smith delade in människor i tre klasser på 1800-talet:

”de som lever på ränta, de som lever på profit, och de som lever på arbete”.

Människor i olika klasser har olika mycket ekonomisk makt. Vissa människor äger företag eller kapital. De får sina pengar från andras arbete. Arbetarna måste sälja sitt arbete mot lön för att kunna leva. Den som äger företagen kan ofta bestämma alla villkor.

Den ojämlika ekonomiska makten skapar maktlöshet. Många känner att de kan inte påverka, de ska bara vara tacksamma. Stig Sjödin skrev om detta i sin dikt.

”

Motsträvigt och med hjärtat fyllt av trots
erkänner jag detta;
det var inte sotet, dammen, smutsen,
inte heller hemgång med musklerna
skälvande i kramp och ögat urgröpt
av natters vaka,
inte heller valkarna,
som var förnedring.
Nej, det var den osynliga nåden
att få slita ut sig,
den stora favören att få välja
där val ej fanns.

”

Stig Sjödin, ur Sotfragment 1949

Filosofen Karl Marx från Tyskland hade en annan teori. Han sa att det är motsättningen, konflikten mellan klasser som driver utvecklingen framåt i historien.

”All historia är en historia om klasskamp”, skrev Marx i *Det kommunistiska manifestet* år 1848.

Marx visade också att de arbetslösa har en viktig roll för balansen mellan arbete och kapital. När det är lätt att byta ut arbetare som vill ha högre lön och bättre villkor är det svårt att förändra situationen.

Klass är ekonomisk makt och om möjligheter i livet. Vissa människor föds med många möjligheter, privilegier som andra människor inte har. Klass handlar om vilken makt du har att påverka ditt liv och ditt arbete. Din hälsa, vad du jobbar med och hur ditt arbete värderas påverkas av klass.

Det är viktigt att förstå hur mycket klass påverkar. Men att kunna identifiera olika klasser i ett samhälle betyder inte att alla människor uppfattar att de tillhör en klass. Därför talar samhällsvetenskaplig teori om objektiv klass och subjektiv klass.

Objektiv klass är den klass som utbildning, inkomst, och bakgrund till exempel placerar människor i. Vi kallar det också för strukturell klass.

Subjektiv klass är den klass som personen själv uppfattar att hen tillhör. Vi kallar det för självupplevd klass.

Men du behöver inte kunna teorierna om klass. Du kan veta mycket om klass från egna erfarenheter från ditt liv och från samhället.

Det har varit viktigt för socialdemokratien att se att det finns olika grupper i samhället. Och att grupperna har olika möjligheter, socialt och ekonomiskt. Socialdemokratien har utvecklats för att arbetarklassen har mindre makt och sämre villkor än andra.

I Sverige har arbetarklassen organiserat sig politiskt. De har kämpat för att alla ska ha lika rösträtt, bra löner och villkor för arbetet.

Samhället ser annorlunda ut i dag än vad det gjorde på 1800-talet. Vi har mer information och mer kunskap. De flesta människor mår bättre och lever längre.

Men det finns många som har dåliga villkor för sina arbeten och som har små möjligheter att påverka sina liv. Klyftorna, alltså skillnaderna mellan rika och fattiga har ökat de senaste åren.

LO har mätt klyftorna i inkomst sedan år 1950. Undersökningarna jämför hur många löner från arbetare i industrin som cheferna har i genomsnitt.

Det här visar undersökningarna:

- år 1950: 11 arbetares löner för en chefs lön
- år 1980: 5 arbetares löner för en chefs lön
- år 1998: 12,5 arbetares löner för en chefs lön
- år 2010: 17 arbetares löner för en chefs lön.

Sedan 1990-talet är alltså klyftorna mellan de som har makten och vanliga arbetare större än på 1950-talet.

Villkor för arbetet och makten i arbetslivet är inte bara lön. Det är också arbetstid och arbetsmiljö, hur du mår på jobbet och risken för skador i arbetet.

LO-rapporten *”Friheter och förmåner i arbetet och upplevd klasstillhörighet”* från år 2012 visar att arbetare har mindre frihet i arbetet än tjänstemän.

Arbetare har mindre frihet att välja när de tar rast till exempel. Många arbetar också på bemanningsföretag med osäkra villkor. Då är det svårt att veta när hen ska jobba och om hen får något jobb.

Att inte ha makt över sina villkor för arbetet är att inte ha makt över en viktig del av det egna livet. Därför är kampen för arbete och trygga villkor för arbetet viktig för Socialdemokraterna.

Alla ska ha makt att påverka sin situation på arbetet.

Kapitalets nya ansikte

Kapitalisterna förr var lätta att identifiera. De var ofta fysiska personer. De var direktörer eller ägare av stora bruk. De var män med fina hattar och käppar.

Det är svårare att se kapitalisterna i dag. Men vi får inte bli lurade att tro att den ekonomiska hierarkin har försvunnit. Eller att det inte finns konflikter mellan klasser i dag.

” Dagens förskjutning av makt till kapitalintressena är inte en ofrånkomlig och därmed oföränderlig följd av globaliseringen. Den kan brytas av medvetet politiskt och fackligt arbete. Nya stora möjligheter öppnar sig för att utjämna klyftor och sprida demokrati och välfärd, men det krävs politisk vilja och politisk kraft att ta vara på dessa möjligheter. ”

Socialdemokraternas partiprogram 2013

Vi ser nya mönster för klasserna i dag. Många av dagens arbetare finns i fattiga länder där lönerna är låga och produktionen mycket billigare. Därför flyttar företag sin produktion dit när de tycker att kostnaderna är för höga i Sverige.

Många från fattiga länder flyttar också till rika länder i väst för att leva och arbeta. Deras arbetsvillkor är ofta mycket sämre än de som är födda i det nya landet. Deras makt att påverka blir därför mycket liten.

Ett nytt globalt klassamhälle har vuxit fram. Vi behöver därför nya strategier och samarbeten på global nivå. Vi behöver också förstå hur maktens olika strukturer hänger ihop.

Finns klassamhället kvar i Sverige?

Under 1990-talet har vi haft god ekonomi i Sverige. Vi har därför kunnat göra flera reformer som gjort livet bättre för många människor.

Arbetslivet har förändrats mycket. Det är inte lika lätt i dag att säga vem som är arbetarklass i Sverige.

Klass är mer osynligt

Många människor säger att klass är inte viktigt i dag. De säger att Sverige i dag är inte ett klassamhälle. Men det stämmer inte.

Det finns fortfarande orättvisa i samhället som beror på klass. Orättvisorna blir också större. Klassamhället finns kvar. Men det ser lite annorlunda ut eftersom arbetsmarknaden och de ekonomiska systemen har ändrats.

Den socialdemokratiske författaren och debattören Göran Greider skriver om detta i sin bok *Arbetarklassens återkomst*.

Greider säger att klassamhället finns kvar och arbetarklassen är fortfarande en stor del av befolkningen i Sverige. Vi har inte ett samhälle där 2/3 är en medelklass som mår bra och 1/3 är arbetarklass och överklass.

Att färre arbetar i industrin betyder inte att arbetarklassen har blivit mindre. Fler saknar trygghet i sina arbeten i dag. De har inte kollektivavtal eller fast anställning på heltid.

Tvingad deltid, korta vikariat och arbete bara vid behov blir allt vanligare. Flera tusen papperslösa människor arbetar i Sverige. Deras löner är mycket låga och de har ingen trygghet.

Det är också vanligt i dag att företag väljer personer med eget företag och F-skattsedel. Arbetaren ska alltså själv betala för sin sociala trygghet.

Exempel:

- En skogsarbetare som tidigare var anställd men som nu har F-skattsedel, gör samma arbete som tidigare. Hen har fortfarande mer gemensamt med de anställda på sågverket än sågverkets ägare.
- En sjuksköterska kan jobba kvar på samma sjukhus med F-skattsedel och ett kontrakt istället för att ha ett avtal om anställning.

Är inte dessa F-skattare en del av arbetarklassen?

”Klassamhället består så länge det finns makthavare och maktlösa i arbetslivet. Då spelar det ingen roll om någon sliter ut sig i industrins eld och damm eller i långa sjukhuskorridorer”, skriver Göran Greider i boken *Arbetarklassens återkomst*.

Men färre människor identifierar sig som arbetarklass i dag än tidigare. Är det ett problem för arbetarrörelsen?

Nej, det behöver inte vara ett problem. Vi kan tala om ojämlika löner och att inte ha makt över sina egna liv utan att använda ordet arbetarklass.

Ekonomisk makt kopplad till kön

Ekonomisk makt är inte bara pengar och arbetsmarknaden. En annan del av ekonomin är att vårda och utbilda barn. Det är att ta hand om hem och kanske äldre medlemmar i familjen. Det är arbeten som måste göras för att vi människor ska kunna finnas. Vi kallar det för det reproduktiva arbetet.

Det reproduktiva arbetet är också nödvändigt för kapitalismen. Om vi inte fick barn skulle det inte finnas arbetare för produktion av varor och tjänster i framtiden. Vård av barn är alltså en nödvändig del av produktions-systemet till exempel.

Kvinnor har under mycket lång tid gjort det mesta av det reproduktiva arbetet. Männen har arbetat utanför hemmet. Makten att välja att arbeta utanför hemmet har varit mannens makt. Kvinnor har inte haft makten att välja.

I Sverige arbetar många kvinnor utanför hemmet i dag, många fler än i andra länder. Det är tack vare att vi har offentlig vård och omsorg av barn och äldre.

Vården och omsorgen var ett obetalt arbete under lång tid. I dag är det ett betalt arbete. Många kvinnor kan därför välja olika arbeten i samhället och få lön. Det har ökat möjligheten för kvinnor att bestämma över sina egna liv.

Men kvinnor har fortfarande det största ansvaret för hem och familj. Maktfördelningen är alltså inte lika. Kvinnorna arbetar oftare deltid med lägre lön och har därför svårt att försörja sig själva. Om ansvaret är mer jämställt för det obetalda arbetet i hemmet kan fördelningen av ekonomisk makt mellan män och kvinnor bli mer lika.

En annan stor skillnad i ekonomisk makt mellan män och kvinnor är skillnaden i ägande. Män äger mer och har större inkomster från kapital än kvinnor.

Om den sociala makten

Det finns flera saker som påverkar om människor kan styra över sina egna liv. Det är inte bara ekonomiska strukturer.

Samhällsvetenskapen talar om normer och värderingar, och om socialt och kulturellt kapital. De är tillsammans pusselbitar som gör att vi kan förstå vår tid och analysera makten.

Makten över vad vi tänker och tycker

Antonio Gramsci var en italiensk filosof i början av 1900-talet.

Han analyserade makten i samhället med frågorna:

- Varför gör de utan makt inte motstånd mot de som har makt?
- Varför får de som har makt ha kvar sin makt?

Gramscis svar är att en grupp kan kontrollera en annan grupp med kulturell makt. Kulturell makt styr attityder och värderingar. Den styr vad som samhället säger är normalt och inte normalt.

De som är rika kan ha kvar sin makt när de får andra att tro att deras värderingar är rätt. Människor i arbetarklassen accepterar därför idéer och villkor som inte är det bästa för dem.

Gramscis beskrev denna makt över tanken i teorin om hegemonisk makt.

Ett sätt att ha kulturell makt är att kontrollera informationen i ett samhälle. Många tidningar och TV-kanaler ägs i dag av privata företag som vill tjäna pengar. De kan välja vilka röster som ska få höras. De kan också vinkla nyheter.

Företag använder reklam och marknadsföring för att påverka oss. Reklamen säger att vi måste ha en viss produkt för att bli socialt accepterade.

I ett kapitalistiskt samhälle är det inte bara pengar som är viktiga. Kläder, smycken och vad vi gör på fritiden påverkar också vår makt över andra.

Makt genom olika slags kapital

Den franske filosofen Pierre Bourdieu sa att det finns fyra former av kapital:

- ekonomiskt kapital
- kulturellt kapital
- socialt kapital
- symboliskt kapital

Ekonomiskt kapital är pengar, andra tillgångar och kunskap om hur det ekonomiska systemet fungerar.

Kulturellt kapital är språket. Det är också att veta vad som är fint, dålig smak och vad som är exklusivt.

Exempel: Om du går på en middag där de andra gästerna diskuterar ämnen som du inte vet något om. Då saknar du kulturellt kapital i just den situationen. Du får svårt att ta makt.

Socialt kapital är kontakter, nätverk och självförtroende att skapa nya kontakter. Det är också kunskap om sociala koder, alltså hur du ska vara och göra i olika situationer. Vem du känner påverkar ofta vilka möjligheter du får. Det är till exempel lättare att få ett jobb för den som har många goda kontakter.

Symboliskt kapital är saker som visar vilken grupp du tillhör. Det kan vara kläder eller musiksmak till exempel. Människor och grupper kan få makt över andra människor eller få en stark social position genom att använda olika typer av kapital. Män kan till exempel använda kapital som är typiskt manliga för att ta makten i en grupp.

Jens Lapidus bok *Snabba Cash* beskriver hur människors möjligheter blir mindre om de inte har kulturellt kapital och socialt kapital.

Huvudpersonen JW kommer från ett arbetarhem. Han märker snabbt skillnaden mellan sig och studiekamraterna på Handelshögskolan. JW börjar därför ljuga om sin bakgrund för att passa in.

JW eller hans studiekamrater har inte bestämt att det ska vara så här. Det är strukturer som skapas och som styr förhållandet mellan olika grupper i samhället. Vissa kan använda de osynliga reglerna för att ha kvar sina privilegier. Andra måste anpassa sig efter makten som de rika har.

Foto: Melker Dahlstrand

Om den politiska makten

Socialdemokratin vill ändra gamla maktstrukturer som hindrar människor att utvecklas. Strukturerna hindrar samhället från att vara jämlikt och demokratiskt.

Alla människor ska ha samma möjlighet att påverka politiken och sina egna liv genom att rösta. Alla ska kunna engagera sig politiskt. Det har socialdemokraterna alltid kämpat för.

Konservatism vill ha kvar samhället som det är. De vill ha kvar maktstrukturerna. På så sätt blir samhället stabilt, säger de. De som alltid har haft makt ska alltid ha makt. Konservatism minskar friheten. Den ökar inte friheten.

Erkännande och representation

Det kom kritik mot politiken under 1970-talet och 1980-talet. Politiken var för mycket fokuserad på individer som var ”vanliga svenskar”, det vill säga vita heterosexuella män. Politiker lyssnade inte på allvar till erfarenheterna av diskriminering och förtryck på grund av kön, etnisk bakgrund och sexualitet.

Kraven växte att politik skulle vara om alla och för alla människor. Även för de som inte passade in i normen. Politiken skulle se och anpassa sig efter människors olika identiteter. Det kallas identitetspolitik.

Tanken i identitetspolitiken var att bara de som själva tillhör en viss grupp kan representera den gruppens intressen. Många ville därför att dessa människor skulle organisera sig i egna grupper.

Identitetspolitiken hjälpte oss socialdemokrater att se hur mycket politiken var anpassad till vita heterosexuella män. Det är viktig kunskap. Ett parti som arbetar för allas lika värde måste se alla och arbeta lika mycket för alla.

Men identitetspolitiken missar ibland att människor har många olika identiteter. En människa kan vara kvinna, arbetarklass, medborgare, villaägare, lärare, kurd, mamma, skattebetalare och svensk samtidigt. Det kallas för intersektionalitet.

Det är viktigt att vår politik ser de olika strukturella förtrycken, kan visa våra olikheter och kan få många människor att tillsammans vilja ändra samhället.

Politisk makt kräver deltagande på lika villkor

Vi människor är olika, men vi har ändå så mycket gemensamt. Alla mår bra av att det finns god sjukvård, bra skola, barnomsorg och äldreomsorg.

Om vi använder politiska åtgärder för att dela kostnaderna kan alla få fler möjligheter till bra liv. Då finns också tid för människor att göra det de är intresserade av.

Med politik kan människor ta makten över sina liv. På så sätt hänger kollektivets makt ihop med individens frihet. Makten över politiken och makten genom politiken är inte bara att rösta. Det är också att delta, att få vara med.

Alla ska känna att de får vara med och påverka hur samhället ska vara. Men det är inte lika lätt för alla att vara med. Hudfärg, klass, sexuell läggning och kön påverkar fortfarande mycket.

Författaren och journalisten Alexandra Pascalidou skriver i sin bok *Bortom mammas gata* hur det var när hon engagerade sig politiskt. Hennes föräldrar flydde från diktaturen i Grekland under 1970-talet. De flyttade till förorten Rinkeby utanför Stockholm.

Pascalidou berättar om hur hennes bakgrund påverkade hennes villkor i samhället och i politiken. Hur andra var mot henne. Hon skriver också om när hon började få komma in i sammanhang som tidigare varit stängda för henne.

” Genom dessa utåtriktade aktiviteter fick jag förfrågningar om att föreläsa, sitta i referensgrupper och kommittéer i departementsvärlden. Om sanningen ska fram trivdes jag inte riktigt i dessa sammanhang. Det var mycket snack och lite verkstad. I början kände jag mig accepterad i denna nya mäktiga miljö. Men det dröjde inte länge innan jag insåg att acceptansen hade sina gränser. Jag accepterades som maktens maskot. Min närvaro syftade mest till att sätta färg på den annars monokroma massan.

Som maskot förväntas man vifta med ögonfransarna och le med huvudet på sned. Men även som maskot kan man dra lärdomar. Jag försökte slita sönder maskotdräkten, jag var kritisk och allmänt obekvämt. Jag punkterade fördomar och lyfte obehagliga frågor. Därför gjorde jag inte karriär i maktens korridorer. Är man en aning mer diplomatisk kan man säkert åka slalom upp till beslutsfattande positioner. ”

Alexandra Pascalidou, *Bortom mammas gata*, sidan 89

Pascalidou beskriver hur människor som inte följer normen bjuds in som representanter som inte hotar makten. De bjuds in som maskotar och får inte vara med på samma villkor som alla andra. Det är en farlig sida av identitetspolitiken.

Alla människor ska ha samma möjlighet att påverka samhället, sitt arbete, sin vardag och politiken. Samhällen där alla är med och är aktiva i besluten om samhället är bättre samhällen.

Vi har diskuterat maktens olika strukturer i det här avsnittet. Vi måste se strukturerna och mönstren som hindrar människors frihet för att tillsammans kunna arbeta för en mer jämlik värld.

- Hur påverkas människor av sin klass?
Har du egna erfarenheter av klassamhället?
- Varför är det färre människor i dag som säger att de är arbetarklass? Är arbetarklass något negativt?
- Hur påverkar kön makten i samhället?
Hur ser det ut i din vardag?
- Är det lika självklart för unga från arbetarhem att studera på högskolan som för unga som har föräldrar med akademisk utbildning?
- Har synen på fattiga och rika ändrats i Sverige de senaste 40 åren? Varför?
- Vilka möjligheter har olika grupper att påverka sina villkor i samhället? Vilka hörs och syns mest? Vilka hörs och syns inte?
- På Socialdemokraternas listor vid val är varannan kvinna och varannan man för att det ska vara mer jämlikt. Är det bra?
- Hur kan vi göra för att få en bra blandning i politiken av alla olika människor, till exempel olika etnisk bakgrund och olika sexuell läggning?
- Är Socialdemokraterna tillräckligt bra på att respektera alla människors lika värde?
- Hur vill du förändra det politiska arbetet så att fler ska vara välkomna och aktiva?

3.

Socialdemokratis strategier

Avsnitten tidigare i studiematerialet har beskrivit socialdemokratis värderingar, vår ideologi, och samhällets maktstrukturer.

Det här avsnittet handlar om metoder för att göra ideologin till politik.

Reformism

Socialdemokratin är en reformistisk rörelse. Det betyder att vi vill ändra det som är fel i samhället med reformer. Det räcker inte med att bara prata om felen i samhället.

Reformism växte fram som motsats till den revolutionära traditionen. Socialdemokratin ville använda demokrati för att förändra samhället. Även om det tar längre tid.

Reformismen är också motsats till konservatismen.

Vår moderna historia är fylld av reformer som påverkats av socialdemokratiska idéer. Reformerna har förändrat strukturerna i det svenska samhället.

Några exempel är:

- Arbetslöshetsförsäkringen
- Barnbidraget
- Allmännyttiga bostadsbolag
- 9-årig grundskola
- Allmän tjänstepension
- Lagstiftning om arbetsrätt
- Barnomsorg med maxtaxa

Dessa reformer och andra reformer har ökat jämlikheten i samhället.

Grunden i socialdemokratiska reformer är solidaritet. Alla människor har en känsla för solidaritet och gemenskap. Men möjligheterna att vara solidariska påverkas av samhället vi lever i. Ett samhälle med krig och egoism ställer människor mot varandra. Där får inte solidariteten plats.

I reformism är också hållbara kompromisser viktiga. Det kan vara viktigare att genomföra reformer som ändrar samhället lite i rätt riktning än att skapa starka konflikter som inte förändrar något.

Foto: Anders Löwdin

” Socialdemokratin
är en snigel, lugn och trygg,
kryper i geografin
med sitt folkhem på sin rygg.
Många anser att den går
rent åt helvete för sakta.
Liten bit på 40 år.
Är det enbart att förakta? [...]
Sådan snigel, klok och vaken,
vill jag gärna ha mitt hem på.
En som tänker över saken
i naturligt snigeltempo.
Förutsatt att vi får slippa
snigelcirkusdirektörer
som med sina frackskört vippa
som galanta ordcharmörer. ”

Tage Danielsson,
dagsversen ”Snigelsprånget”, 1976

Har moderaterna lärt sig reformism?

Det är viktigt att skilja mellan tålamod och kompromiss som metod, och reformismens tålamod och hållbara kompromisser för att förändra samhället. Vårt tålamod är inte osäkerhet om riktningen för samhället.

Alla socialdemokratiska beslut genom historien har kanske inte varit bra för utvecklingen av samhället. Men för att bygga ett solidariskt och socialdemokratiskt samhälle kan vi lära mycket av den reformistiska metoden. Socialdemokraterna har använt den för att genomföra reformer under 1900-talet.

Det finns tecken på att Moderaterna har börjat använda reformism som politisk metod. Under många år var systemskifte deras vallöfte.

Nu säger Moderaterna att de står bakom välfärden och den svenska modellen. Men steg för steg genomför de reformer som ökar konkurrensen mellan människor.

Jobbskatteavdraget är ett exempel. Ett annat exempel är konkurrensen om platserna i bra skolor. Otryggheten på arbetsmarknaden ökar. Arbetslösa måste ta jobb med lägre lön och sämre villkor än de som redan jobb.

Bit för bit slår Moderaterna sönder det som skapar solidaritet mellan människor. Vi kan inte tycka illa om Moderaterna för att de använder samma reformistisk strategi som Socialdemokraterna använt under lång tid. Men vi måste förstå hur förändringarna påverkar människor.

Moderaterna försöker tvinga människor att välja mellan solidaritet och egen nytta. I socialdemokratins modell för samhället behöver inte människorna välja. Människor får både solidaritet och egen nytta.

” I en värld full av naturtillgångar, som inte utnyttjas, omgivna av överflöd på livsmedel, som inte tas i bruk, får de arbetslösa svaret: Vi är för fattiga för att hålla produktionen i gång, vi har inte råd att låta er arbeta. Den ekonomiska ordningen följer sina egna lagar, som vi inte vågar rubba, och den tillåter inte alla människor att med arbete försörja sig. Mot denna förödmjukande underkastelse under en ekonomisk mekanism, som är mänskornas egen skapelse, sätter socialdemokraterna det krav som förnuftiga varelser aldrig kan släppa, att människan skall vara herre över sina produktionsverktyg och icke deras slav.

Ernst Wigforss i det socialdemokratiska partiets valpamflett vid segervalet 1932.

Socialdemokratiska idétraditioner

Socialdemokratisk politik bygger på att marknaden inte löser problemen i samhället. Vi behöver hitta olika lösningar tillsammans och använda olika metoder.

Vi har en pragmatisk inställning. Det betyder att vi diskuterar och prövar oss fram för att hitta de bästa metoderna för att nå våra politiska mål.

Vi har flera olika parallella strategier för hur vi kan hitta lösningar på problem i samhället:

- Folkrörelsesocialism
- Funktionsocialism
- Stats- och kommunsocialism

Folkrörelsesocialism

När arbetarrörelsen startade byggde de först upp sjukkassor, arbetslöshetskassor, kooperativa butiker och bibliotek för de egna medlemmarna. Reformerna byggdes alltså upp inom rörelsen eftersom de inte hade makt att förändra samhället i stort.

Men det fanns en tanke. Det nya samhället ska bygga på gemensamma beslut underifrån, alltså beslut från folket. Därför behövde arbetarrörelsen bli stark. Detta är folkrörelsesocialism.

Många av reformerna blev sedan del av den offentliga välfärden. Men traditionen med folkrörelsesocialism är fortfarande stark. Ett exempel är att facken fortfarande kontrollerar a-kassorna.

Funktionsocialism

Ända sedan arbetarrörelsen startade har det varit viktigt med lagar och avtal för hur marknaden ska fungera.

Foto: Jens Ohlsson

Ett exempel är lagen om 8-timmars arbetsdag. Vi kallar denna tradition funktionssocialism.

Det centrala är inte ha makt över ägandet utan makten över ägandets funktioner. Det är regler för vad ägare till företag får göra och inte får göra till exempel.

Några exempel på funktionssocialistiska lagar är:

- Semesterlagen
- Arbetstidslagen
- Arbetsmiljölagen

Ägandet ändras inte, men relationen mellan ägare och anställda påverkas. Ägaren kan inte göra precis som hen vill.

Allemansrätten, strandskydd och plan- och bygglagstiftningen är några andra exempel.

Stats- och kommunsocialism

Stats- och kommunsocialism är den tredje viktiga traditionen i socialdemokratien. När det offentliga bygger upp verksamhet kan vi skapa en fungerande och jämlik verksamhet. Det offentliga ägandet ska garantera att verksamheten är för medborgarna och inte för att ge stora vinster.

Det offentliga äger i vårt land till exempel:

- naturtillgångar
- infrastruktur som vägar och järnvägar
- elnät och telekommunikationer
- hyreslägenheter
- utbildning
- sjukvård

Vår sociala trygghet bygger på det offentliga socialförsäkringssystemet till exempel.

Pragmatism kombinerar idétraditionerna

Socialdemokratins idéer handlar inte om ”antingen eller”. De handlar oftast om ”både och”. De tre idétraditionerna används parallellt för att utveckla samhället för alla medborgare.

När vi har tyckt att det räcker med regler för marknaden utan att förändra ägandet. Då har vi använt den metoden. Vid andra tillfällen har vi valt att starta med folkrörelser eller med att göra verksamhet till offentlig verksamhet.

I många fall behöver vi de olika metoderna tillsammans för att förändra samhället. Utan folkrörelser till exempel kan det vara svårt att göra reformer.

En viktig del i arbetet med reformer är att skapa stöd för våra idéer och förslag hos medborgarna. Det är därför bra att vara medveten om att hur vi talar om politiken spelar roll. Om vi använder exempel från människor och deras vardag blir det tydligare varför vi vill göra saker. Det blir tydligt att vår politik vill att människor ska ha frihet och kunna leva goda liv.

Välfärdssamhällets ideologi

Den svenska socialdemokratin har haft mindre fokus på vem som äger industrierna än arbetarrörelsen i många andra länder. Vi har koncentrerat oss på att bygga upp välfärden och politiken för arbetsmarknaden. Om människor har god hälsa, kunskap och makt över sina egna liv, då kan också företagen utvecklas.

Det goda arbetet

Människors gemensamma arbete skapar värdet i samhället. Det är den socialdemokratiska synen på arbete. Människornas arbete är det viktigaste för ett land. Det är också det viktigaste för ett gott liv.

Därför behöver vi lagar som skyddar de anställda.

Sverige är i dag ett avancerat välfärdssamhälle med mycket export. Den offentliga sektorn och näringslivet är beroende av varandra.

Många exportföretag har vuxit fram nära offentlig forskning eller från beställningar från den offentliga sektorn. Företagen Ericsson och ASEA är två exempel. De har nytta av kompetent och frisk personal och att olika institutioner i samhället fungerar bra.

De höga lägsta lönerna tvingar företagen att öka produktiviteten och att tänka nytt. Men det ökar också behoven av svenska varor och tjänster.

Med politiska beslut har både samhället och de anställda fått mer inflytande över näringslivet.

Några exempel är:

- Samhällets inflytande är miljökrav på företagens verksamhet.
- Löntagarna fick medbestämmande och trygghet i anställningen.
- Politiska beslut om skatter har gjort det möjligt att bygga upp skolan, vården om omsorgen.

Välfärdssamhället har gjort demokratin starkare.

Endast det bästa är gott nog åt folket

Det finns olika värderingar för besluten i den offentliga sektorn och i näringslivet.

Det viktiga är att se de behov som människan har i olika delar av livet. Barn och ungdomar har sina behov av omvårdnad och utbildning. Barnfamiljer behöver ekonomiskt stöd eftersom det kostar mer att ha barn än att inte ha barn. Den som blir arbetslös får ersättning.

Hen får också möjlighet att utveckla sin kompetens för att kunna ta ett nytt jobb. Äldre får pension och rätt till äldreomsorg.

Välfärdssamhället är också viktigt i arbetet för ett jämställt samhälle.

En viktig tanke bakom välfärdssamhället är att ”endast det bästa är gott nog åt folket”. När till exempel vården har högsta kvalitet har alla samma rätt att ta del av vården. Alla får samma vård, det spelar ingen roll om du är rik eller fattig. Då behövs inte privat vård.

Hälften av resultaten av hela produktionen fördelas till den offentliga sektorn av staten, kommunerna och landstingen. Det betyder inte att det offentliga bestämmer vad alla pengar ska användas till. Drygt hälften av pengarna går tillbaka till hushållen i form av pensioner och barnbidrag till exempel. Men det offentliga har bestämt att det är så pengarna ska delas.

” Socialdemokratin är så lyckligt lottad att vi har en vision som är tidlös: Ett samhälle som präglas av rättvisa, solidaritet och jämlikhet. ”

Göran Persson, artikel om socialdemokratins visioner, Sydsvenska Dagbladet, 2 september 2004.

Socialdemokratiska strategier vid kris

Samhället förändras snabbt. Vi har ekonomiska kriser. Klimatkrisen blir större varje år. De sociala klyftorna och de ekonomiska klyftorna växer i vårt land och i hela Europa. Därför behöver vi de socialdemokratiska strategierna för reformer nu mer än på länge.

Ernst Wigforss var en socialdemokratisk ideolog och finansminister. Han talade ofta om behovet av ”provisoriska utopier”. Det är delmål för hur vi vill att samhället ska se ut.

Om socialdemokratin har delmål och arbetar med att nå dessa. Då kan vi vara en stark kraft i ett samhälle som hela tiden måste förändras.

Klimatet och att skapa en hållbar utveckling av samhället är en stor utmaning. För att kunna leva tillsammans i framtiden behöver vi en utveckling som är ekonomiskt hållbar, socialt hållbar och ekologiskt hållbar.

Vi har haft begreppet ”hållbarhet” sedan i slutet av 1980-talet. Sedan dess har debatten blivit större om behovet av regler för den globala finansmarknaden. Vi måste göra investeringar tillsammans för att bygga detta hållbara samhälle.

Men för att människor ska stödja detta är det viktigt att skapa mål som vi kan nå. Vi måste också berätta om konsekvenserna för framtidens generationer om vi inte gör något åt utvecklingen nu.

- Avsnittet om reformism innehåller exempel på flera reformer i det svenska samhället. Vilken reform har varit extra viktig för dig, din familj eller dina vänner?
- Borgerliga regeringar har gjort förändringar som påverkar maktstrukturen i samhället. Kan du komma på en sådan förändring? Vilken effekt får en sådan förändring på kort sikt och på lång sikt?
- Socialdemokratin beskrevs på 1970-talet som en snigel på väg mot målet. Är denna bild fortfarande sann? Är socialdemokratin på väg mot ett mål som är tydligt?
- I vilka områden tycker du det är bra med offentligt ägande? När är det bra med ägande av folkrörelser? När är det bra med en reglerad privat marknad?
- Den globala ekonomin har ökat ägarnas makt. Den har gjort nationella regler svagare. Hur kan demokratin ta tillbaka makten?
- Vilka reformer för välfärden tycker du är viktigast för att öka jämliken i samhället?
- Behöver socialdemokratin delmål för att få människor att vilja vara med att förändra samhället? Hur ser nästa delmål ut i så fall?

Tips på aktivitet: Olika personer har fått beskriva de viktigaste förändringarna i samhället och socialdemokratins största utmaningar sedan partiprogrammet år 2001.

Läs texterna på Socialdemokraternas programkommissions blogg
www.programkommissionen.wordpress.com

Diskutera vad förändringarna betyder för socialdemokratins strategier för framtiden.

Studiehandledning och tips till cirkelledaren

Foto: Ida Borg

Det här är en handledning som hjälper er att ha en studiecirkel om Socialdemokraternas organisation. Studiecirkeln ska ge er mer kunskap om partiet. Den ska ge er tips och inspiration till kampanjarbete och arbete i valrörelser.

Målgruppen för studiecirkeln är nya medlemmar i Socialdemokraterna och andra intresserade socialdemokrater.

Studiematerialet till cirkeln finns bara digitalt. Den som vill kan skriva ut materialet på papper.

Vad är en studiecirkel?

Vi träffas i en studiecirkel för att studera, diskutera och öva något tillsammans. En studiecirkel brukar ha 7–12 deltagare. Men det kan vara både fler och färre deltagare.

Det är fritt och frivilligt att vara med i en studiecirkel. Alla deltagare är med och påverkar innehållet och hur ni ska arbeta med innehållet. Allas behov, kunskap och erfarenheter är lika viktiga.

Studiecirkeln är demokratisk och bygger på att alla deltar aktivt. Respekten för varandra är viktig. Alla ska få prata lika mycket.

Ledaren för studiecirkeln ska vara en guide och inspiratör. Hen ska hjälpa gruppen att komma framåt i arbetet. Men det är cirkelledaren, deltagarna och studiematerialet tillsammans som skapar ny kunskap.

Ni ska rapportera studiecirkeln till ABF. För att ni ska kunna få hjälp med saker av ABF finns några krav:

- Cirkeln måste vara minst 9 studietimmar.
En studietimme är 45 minuter.
- Cirkeln måste träffas minst 3 gånger.
- Ni måste vara minst 3 deltagare: två deltagare och en cirkelledare.

En bra studiecirkel...

- ger alla deltagare lika mycket plats
- visar att allas erfarenheter är lika viktiga
- blandar sökandet av kunskap, dialog och att hitta lösningar på problem
- fungerar bra för alla deltagare
- är öppen för alla olika perspektiv i diskussionerna.

Cirkelledarens roll

Cirkelledaren ansvarar för att samordna arbetet i cirkeln. Hen förbereder träffarna, skaffar studiematerial och håller kontakten med ABF.

Ibland finns en cirkelledare innan cirkeln startar. Ibland bestämmer gruppen vem som ska leda cirkeln när gruppen har sitt första möte.

Cirkelledaren är en i gruppen. Hen är inte någon som har all kunskap och som ska föreläsa för gruppen. Hen får gärna inspirera de andra deltagarna. Hen ska dela med sig av sina erfarenheter precis som de andra i gruppen.

Att vara cirkelledare är att:

- skapa bra stämning i gruppen
- få gruppen att fungera bra
- starta samtal och diskussion
- se till att alla är aktiva och deltar i arbetet
- lösa eventuella problem
- reda ut oenighet i gruppen
- leda cirkeln mot gruppens gemensamma mål.

Det viktiga i cirkeln är dialog. Ledarens roll är att ställa frågor och inte att ge svar.

Tips för en bra cirkel

Du som är cirkelledare ska försöka få alla att vara aktiva och att ingen dominerar gruppen. Du ska också se till att ni har en bra dialog i gruppen.

Här är några tips som kan hjälpa dig:

- Gå en runda. Då får alla chansen att säga något.
- Använd en talarboll eller en talarpinne. Bara den som har talarbollen får prata. När hen är klar lämnar hen talarbollen vidare.
- Dela in i små grupper när ni ska diskutera om ni är många i cirkeln. De små grupperna kan sedan berätta i storgrupp om sina diskussioner. Då vågar alla delta.
- Ställ frågor direkt till deltagarna: Annie, vad tycker du? Tala också om att det är okej att säga pass.
- Ställ följdfrågor till deltagare som svarar kort.
- Var ”jokern i leken”. Det betyder att du säger frågor, tankar och idéer som ingen i gruppen säger.
- Vid diskussioner ska du se till att ni diskuterar ämnet. Ibland kan diskussioner börja vara om helt andra saker.
- Gör korta anteckningar så att du kan sammanfatta er diskussion om varje fråga.

Så kan ni arbeta i cirkeln

Börja varje träff med att be deltagarna berätta kort om något de läst och deras tankarna om detta. Alla ska ha läst något innan träffen.

Det viktigaste i studiecirkeln är diskussionen. Ni kan använda frågorna som finns i materialet. Men ni kan också bestämma egna frågor.

Diskutera gärna frågorna två och två först innan ni samtalar om dem i storgrupp. Ni kan bjuda in en expert till cirkeln som kan få svara på frågor eller vara med i diskussionen.

För att komma igång

Börja med en snabb runda där alla säger sitt namn. Presentera sedan vad studiecirkeln handlar om och vad ni ska göra vid denna träff.

Prata och bestäm om praktiska saker som till exempel:

- när ni ska träffas
- hur ni ska meddela varandra om ni inte kan komma
- fika till träffarna.

Prata om vad en studiecirkel är och hur viktigt det är att alla är aktiva. Bestäm tillsammans hur ni ska vara mot varandra och hur ni ska arbeta.

Om deltagarna inte känner varandra :

Låt deltagarna intervjua varandra två och två i ett par minuter. De ska sedan presentera sin kamrat för de andra i gruppen.

Några saker att ta reda på i intervjun är:

- namn
- var hen bor
- arbete och fritid
- politiskt engagemang eller erfarenhet
- förväntningar på studiecirkeln.

Efter presentationen kan ni samtala om deltagarnas förväntningar. Hur ska ni göra för att uppfylla förväntningarna? Bestäm tillsammans mål för er studiecirkel.

Gå sedan igenom studiematerialet tillsammans. Bestäm hur ni vill arbeta vid de olika träffarna i cirkeln.

Tips på litteratur

Det finns mycket material för den som vill läsa mer om ideologiska frågor.

Men materialen finns tyvärr oftast inte på lätt svenska.

Socialdemokraterna och ABF har en gemensam studieportal. Där finns länkar till olika material

<https://socialdemokraterna.abf.se/>

Arbetarrörelsens Tankesmedja har rapporter om olika ämnen:

www.tankesmedjantiden.se

Socialdemokraternas idétidskrift Tiden har ofta teman om olika aktuella politiska frågor.

<https://tankesmedjantiden.se/tidningen/>

Böcker

Peter Antman och Pierre Schori, *Olof Palme – den gränslöse reformisten*, Tiden

Ingvar Carlsson, *Ur skuggan av Palme*,
Hjalmarsson och Högberg

Ingvar Carlsson och Anne-Marie Lindgren, *Vad är socialdemokrati?*, Arbetarrörelsens Tankesmedja

Björn Elmbrandt, *Så föll den svenska modellen*, Fischer & Co

Leif Åke Falk, *ABF:s Klimatskola: Klimatet är ditt*, Bilda

Göran Färm, *Politiska ideologier – en liten bok om stora idéer*,
Bilda

Göran Greider, *Arbetarklassens återkomst*,
Pocky/ Bokförlaget Tranan

Gunnar Gunnarsson, *Socialdemokratins idéarv*, Tiden

Sven Ove Hansson, *Om frihet, jämlikhet, broderskap*, Tiden

Sven Ove Hansson och Lars-Olof Pettersson, *Värderingar*,
Utbildningsförlaget Brevskolan

Hans Haste, *Det första seklet I – II*, Socialdemokraterna

Ingemar Lindberg, *Välfärdens idéer*, Agora

Åsa Linderborg, *Socialdemokraterna skriver historia*, Arena

Stig-Björn Ljunggren, *Ideologier*, Hjalmarsson och Högberg

Johan Lönnroth, *Den svenska politikens rötter*, SNS

Anders Nilsson och Örjan Nyström, *Jämlikhetsnormen*, ABF Göteborg

Anders Nilsson och Örjan Nyström, *Reformismens möjligheter*, Premiss

Lars Ohlsson och Lars Ekdahl, *Klass i rörelse – Arbetarrörelsen i svensk samhällsutveckling*, Arbetarnas Kulturhistoriska Sällskap och Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek

Olof Ruin, *I välfärdsstatens tjänst*, Tiden

Stefan Svallfors, *Klassamhällets kollektiva medvetande*, Boréa

Adrienne Sörbom, *När vardagen blir politik*, Atlas
Adrienne Sörbom, *Politikens gränser*, Atlas

Ernst Wigforss, *Frihet – för vem?*, Tiden
Ernst Wigforss, *Är du socialist?*, Tiden

Richard Wilkinson och Kate Pickett, *Jämlikhetsanden: därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen*, Karneval förlag

Mats Wingborg, *Socialism*, Bilda

Tidens idéserie:

1. Rättvisa
2. Välfärd
3. Frihet
4. Reformism
5. Demokrati
6. Arbete
7. Ägande

**Du hittar alla våra studiematerial på:
socialdemokraterna.abf.se**

ARBETARNAS BILDNINGSFÖRBUND

Socialdemokraterna